

3-1-2543

วิกฤตเศรษฐกิจ : ผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากกรุงเทพมหานคร

สุธรรม นันทมงคลชัย

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jdm>

Part of the [Demography, Population, and Ecology Commons](#)

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Demography by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

วิกฤตเศรษฐกิจ : ผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจาก กรุงเทพมหานคร

สุธรรม นันทมงคลชัย*

บทนำ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีการพยายามใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อที่จะพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการชลอปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละภูมิภาคของประเทศด้วย การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แทนที่จะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในแต่ละภูมิภาค กลับพบว่ายังมีการใช้แผนพัฒนาเท่าใดการพัฒนากลับมากระจุกตัวในกรุงเทพมหานครมากยิ่งขึ้น ผลที่ตามมาคือ กรุงเทพมหานครมีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งได้กลายเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา การแพทย์และสาธารณสุข การเมือง การปกครอง ตลอดจนการพาณิชย์และอุตสาหกรรม และจากการที่กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆนี้ จึงทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานจากภาคเกษตรกรรมในชนบท เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก

การย้ายถิ่นของแรงงานดังกล่าวเกิดจากปัจจัยผลักดัน (push factors) ในถิ่นต้นทางได้แก่ ความยากจนไม่มีงานทำ ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ และประสพภัยธรรมชาติต่าง ๆ (เกษมสันต์ จินฉนวนโส, 2531) ส่วนปัจจัยดึงดูด (pull factors) ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจในเขตเมืองที่มีอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการที่เจริญเติบโตจึงทำให้สามารถหางานทำได้ง่าย ประกอบกับมีระบบคมนาคมและการสื่อสารที่ทันสมัย ทำให้ได้รับข่าวสารในการตัดสินใจย้ายถิ่นสู่เขตเมืองได้ง่ายขึ้น (พายัพ พยอมยนต์, 2533)

ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพมหานครนี้ ทำให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย โดยผลเสียนั้นทำให้เกิดปัญหาต่างๆกับกรุงเทพมหานคร ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านที่อยู่อาศัยและชุมชนแออัด ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาการจราจร ปัญหาด้านสุขภาพ และปัญหาด้านสังคมอื่นๆ ในขณะที่ผลดีคือ ทำให้ผู้ย้ายถิ่นมีงานทำและมีรายได้โดยเงินส่วนหนึ่งได้ส่งกลับไปให้ครอบครัวใช้จ่าย ซึ่งเท่ากับเป็นการลดความเสี่ยงของครอบครัวลง จากการสำรวจการย้ายถิ่นของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2540 พบว่า ร้อยละ 30.3 ของผู้ย้ายถิ่นที่มีงานทำได้ส่งเงินหรือสิ่งของไปให้ญาติที่อยู่อื่น โดยผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายเข้ากรุงเทพมหานครมีอัตราส่วนในการส่งสูงที่สุด คือ ร้อยละ 56.5 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540)

* อาจารย์ประจำภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

แต่ในภาวะปัจจุบันโดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 เป็นต้นมา เมื่อประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจที่เสื่อมถอย โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งต้องปิดตัวลง ทำให้แรงงานจำนวนมากถูกไล่หรือให้ออกจากงานโดยไม่สมัครใจ ผลที่ตามมาคือ ทำให้แรงงานเหล่านี้ต้องไร้ที่อยู่อาศัย และไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในกรุงเทพมหานคร ดังนั้นจึงย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่นหรือย้ายกลับถิ่นฐานเดิม คำถามที่ตามมาคือ เมื่อผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ต้องย้ายออกจากกรุงเทพมหานครจะไปอยู่ที่ไหน และย้ายด้วยสาเหตุอะไร รวมทั้งเมื่อย้ายไปแล้วจะมีงานทำหรือไม่ ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจนมาก่อน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาทิศทางการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ
2. เพื่อศึกษาลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ
3. เพื่อศึกษาสาเหตุการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ
4. เพื่อศึกษาสถานภาพการทำงานของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ได้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร รอบที่ 3 เดือนสิงหาคม 2541 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งเก็บข้อมูลจากแรงงานที่มีอายุ 13 ปีขึ้นไป และเป็นการสำรวจทั้ง 76 จังหวัด โดยการศึกษานี้ได้นิยามการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร หมายถึง การย้ายถิ่นที่อยู่จากกรุงเทพมหานครเข้าไปอยู่ในจังหวัดต่างๆ นอกเขตกรุงเทพมหานคร ทั้ง 75 จังหวัด ในช่วง 2 ปีก่อนการสำรวจหรือในช่วงปี 2539-2541 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจอยู่

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ความถี่ ร้อยละ และตารางไขว้ ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ

ข้อจำกัดของข้อมูล

เนื่องจากการศึกษานี้ได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ซึ่งไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจการย้ายถิ่นโดยตรง ดังนั้นจึงทำให้ขาดความสมบูรณ์ในประเด็นต่างๆ หลายด้าน เช่น ประเด็นเกี่ยวกับอาชีพก่อนและหลังการย้ายถิ่น ความพึงพอใจต่องาน รายได้ และสภาพที่อยู่ ณ ถิ่นปลายทาง เป็นต้น นอกจากนี้การศึกษานี้ได้ใช้การย้ายถิ่นภายใน 2 ปี จึงทำให้ขาดภาพของการย้ายถิ่นในระยะสั้น ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจได้หลากหลายมุมมองมากกว่า

ผลการศึกษา

1. ทิศทางการย้ายถิ่นโดยพิจารณาจากภาคและจังหวัดที่อยู่อาศัยปลายทาง

ในช่วงปี พ.ศ.2539-2541 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีการย้ายถิ่นเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.7 รองลงมาคือ ภาคเหนือ และภาคกลาง คือ มีประมาณร้อยละ 23 (ตารางที่ 1) แสดงว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นมีแรงงานที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครมากที่สุด

และเมื่อพิจารณาถึง 5 จังหวัดปลายทางที่รับผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงภาวะวิกฤตเศรษฐกิจมากที่สุด พบว่าทั้ง 5 จังหวัดอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจังหวัดบุรีรัมย์รับผู้ย้ายถิ่นมากที่สุด รองลงมาคือ จังหวัดหนองคาย สุรินทร์ ศรีสะเกษ และร้อยเอ็ด ตามลำดับ (ตารางที่ 1) ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากการศึกษาการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครที่ผ่านมา ที่พบว่าผู้ย้ายถิ่นมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่ภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดปริมณฑลมากที่สุด (Chamrathirang and Guest, 1992; สุธรรม นันทมงคลชัย, 2542) แสดงว่าภาวะวิกฤต เศรษฐกิจ ทำให้ทิศทางการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครเปลี่ยนแปลงไปจากภาวะการย้ายถิ่นตามปกติได้

2. ลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ย้ายถิ่น

ในช่วงปี พ.ศ.2539-2541 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครเข้าสู่จังหวัดต่างๆ ทั้ง 75 จังหวัด เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ร้อยละ 54.4 และร้อยละ 45.6 ตามลำดับ (ตารางที่ 2) และเมื่อพิจารณาโครงสร้างอายุของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี มากที่สุด สำหรับสถานภาพสมรสของผู้ย้ายถิ่นพบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่แต่งงานแล้วมากที่สุด (ร้อยละ 69.7) รองลงมาคือ ผู้ที่เป็นโสด (ตารางที่ 2) แสดงว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงภาวะวิกฤตเศรษฐกิจนั้นเป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน แต่งงานและมีครอบครัว เป็นส่วนใหญ่ ผลที่เกิดขึ้นคือ รายได้ของครอบครัวอาจลดลง และอาจส่งผลกระทบต่อภาวะความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวได้

นอกจากนั้นหากพิจารณาถึงระดับการศึกษาของผู้ย้ายถิ่นพบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 57.8) รองลงมาคือ มัธยมศึกษา (ตารางที่ 2) แสดงว่าในช่วงภาวะวิกฤตเศรษฐกิจนั้นแรงงานที่มีการศึกษาดำ ได้รับผลกระทบค่อนข้างมาก ซึ่งอาจจะถูกให้ออกจากงานและไม่สามารถหางานใหม่ได้ ดังนั้นจึงย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครเข้าสู่ภาคต่างๆ และ 5 จังหวัดแรก
ที่ผู้ย้ายถิ่นเดินทางกลับในช่วงปี 2539-2541

ถิ่นปลายทาง	จำนวน	ร้อยละ
ภาค		
กลาง	733	22.5
เหนือ	768	23.6
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1488	45.7
ใต้	265	8.1
รวม	3254	100.0
5 จังหวัดแรก		
บุรีรัมย์	150	4.6
หนองคาย	137	4.2
สุรินทร์	132	4.1
ศรีสะเกษ	120	3.7
ร้อยเอ็ด	115	3.5
อื่นๆ	2600	79.9
รวม	3254	100.0

ตารางที่ 2 ลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร
ในช่วงปี 2539-2541

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	1769	54.4
หญิง	1485	45.6
รวม	3254	100.0
อายุ		
13 - 19	342	10.5
20 - 29	1451	44.6
30 - 39	888	27.3
40 - 49	384	11.8
50 - 59	122	3.7
60 +	67	2.1
รวม	3254	100.0

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพสมรส		
โสด	1148	35.3
สมรส	1944	59.7
หม้าย/หย่า/แยก	162	5.0
รวม	3254	100.0
การศึกษา		
ประถมศึกษา	1882	57.8
มัธยมศึกษา	1001	30.8
อุดมศึกษา	371	11.4
รวม	3254	100.0

3. สาเหตุการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร

ในช่วงปี พ.ศ.2539-2541 พบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดต่างๆ ทั้ง 75 จังหวัด มีการย้ายถิ่นด้วยสาเหตุด้านการย้ายกลับบ้านสูงที่สุด (ร้อยละ 57.6) รองลงมาคือ ย้ายติดตามครอบครัว (ร้อยละ 23.6) (ตารางที่ 3) แสดงว่าในช่วงภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ผู้ที่เคยทำงานในกรุงเทพมหานครมีการย้ายถิ่นกลับบ้านค่อนข้างสูง ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในภาวะปกติ โดยใช้ข้อมูลสำมะโนประชากรปี พ.ศ.2523 และปี 2533 ที่พบว่า มีการย้ายถิ่นด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามหัวหน้าครัวเรือนสูงที่สุด (สุธรรม นันทมงคลชัย, 2542) การที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นไปได้ว่า ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจนั้น โรงงานอุตสาหกรรมและการบริการต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีการปลดแรงงานรวมทั้งมีการจูงใจให้แรงงานลาออกโดยได้รับเงินชดเชยตามกฎหมายกำหนด ดังนั้นจึงทำให้มีแรงงานย้ายถิ่นกลับบ้านเป็นจำนวนมาก และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบในแต่ละภาคของประเทศ ก็พบว่ามิลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก นั่นคือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีการย้ายถิ่นด้วยสาเหตุด้านการกลับบ้านมากที่สุด ที่แตกต่างออกไปคือ ภาคกลางที่มีสัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามครอบครัวสูงกว่าการย้ายกลับบ้านเล็กน้อย (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงปี 2539-2541

สาเหตุการย้ายถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
หางานทำ	218	6.7
หน้าที่การงาน	219	6.7
ติดตามครอบครัว	768	23.6
กลับบ้าน	1874	57.6
อื่น ๆ	175	5.4
รวม	3254	100.0

ตารางที่ 4 ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครด้วยสาเหตุด้านต่างๆ ในช่วงปี 2539-2541 จำแนกตามภาค เพศ สถานภาพสมรส และการศึกษา

ประเด็น/สาเหตุ	หา งานทำ	หน้าที่ การงาน	ติดตาม ครอบครัว	กลับ บ้าน	อื่น ๆ	ร้อยละ	จำนวน
ภาค							
กลาง	13.9	12.8	32.6	28.2	12.4	100.0	733
เหนือ	3.8	5.6	22.7	63.0	4.9	100.0	768
อีสาน	3.0	3.2	19.7	71.7	2.4	100.0	1488
ใต้	15.8	13.2	23.4	43.8	3.8	100.0	265
เพศ							
ชาย	7.4	8.4	12.7	65.0	6.5	100.0	1769
หญิง	5.9	4.8	36.6	48.8	4.0	100.0	1485
สถานภาพสมรส							
โสด	7.6	7.9	10.3	67.6	6.6	100.0	1148
สมรส	6.0	6.3	32.9	50.5	4.3	100.0	1944
หม้าย/หย่า/ แยก	8.6	3.1	6.8	71.6	9.9	100.0	162
การศึกษา							
ประถมศึกษา	5.2	1.8	24.5	64.9	3.7	100.0	1882
มัธยมศึกษา	9.0	9.3	24.9	49.5	7.4	100.0	1001
อุดมศึกษา	8.4	24.8	15.6	42.6	8.6	100.0	371

นอกจากนั้นหากพิจารณาถึงสาเหตุการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามลักษณะทางด้านเพศ สถานภาพสมรส และการศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน นั่นคือ ผู้ย้ายถิ่นทั้งเพศชายและหญิง มีการย้ายถิ่นโดยสาเหตุด้านการกลับบ้านสูงที่สุด ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับสถานภาพสมรสของผู้ย้ายถิ่นที่พบว่า ทั้งผู้ที่เป็นโสด สมรสแล้ว หรือหม้ายหย่า ต่างก็ย้ายถิ่นด้วยสาเหตุด้านการกลับบ้านสูงที่สุดเช่นกัน ส่วนการศึกษาของผู้ย้ายถิ่นพบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ต่างมีการย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายกลับบ้านสูงที่สุด (ตารางที่ 4)

4. สถานภาพการทำงานหลังการย้ายถิ่น

ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดต่างๆ ทั้ง 75 จังหวัด ในช่วงปี พ.ศ.2539-2541 พบว่า ส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้ที่มีงานทำ คือ มีเท่ากับร้อยละ 73.1 (ตารางที่ 5) แสดงว่า ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้เมื่อมาอยู่ถิ่นปลายทางใหม่หรือกลับมาอยู่บ้านเดิมก็ยังมีงานทำอยู่ แต่ถ้าพิจารณาถึงสถานภาพการทำงานของผู้ย้ายถิ่นกลุ่มนี้พบว่า ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ที่มีสถานภาพเป็นลูกจ้างเอกชน และช่วยธุรกิจครัวเรือน (ประมาณร้อยละ 34) ซึ่งงานประเภทนี้ถือว่าไม่ค่อยมั่นคงมากนัก โดยเฉพาะการช่วยธุรกิจครัวเรือน เพราะถ้ามีสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น แต่มีขนาดที่ดินทำกิน และผลผลิตที่ได้ยังเท่าเดิมก็อาจส่งผลให้ครอบครัวเสี่ยงต่อการเป็นหนี้สินได้อีก

นอกจากนั้นหากพิจารณาเปรียบเทียบสถานภาพการทำงานของผู้ย้ายออกจากกรุงเทพมหานคร ในภาคต่างๆของประเทศ พบว่า ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันนั่นคือ มีผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพการทำงานเป็นลูกจ้างเอกชนสูงที่สุด ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะที่แตกต่างออกไป โดยมีผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพการทำงานเป็นผู้ช่วยธุรกิจครัวเรือนสูงที่สุด (ตารางที่ 6) ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อกลับมาอยู่บ้านก็ไม่สามารถที่จะหางานทำได้ ดังนั้นจึงช่วยธุรกิจของครัวเรือนไปก่อน เพื่อรอโอกาสย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครอีกครั้งหนึ่ง

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงปี พ.ศ.2539-2541
จำแนกตามสถานภาพการทำงาน

สถานภาพการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
การมีงานทำ		
มีงานทำ	2379	73.1
ไม่มีงานทำ	875	26.9
รวม	3254	100.0
สถานภาพการทำงาน		
ลูกจ้างเอกชน	916	34.2
ลูกจ้างรัฐบาล	166	6.1
นายจ้าง	52	2.0
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	619	23.2
ช่วยธุรกิจครัวเรือน	883	33.5
ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	29	1.1
รวม	2665	100.0

ตารางที่ 6 ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงปี พ.ศ.2539-2541
จำแนกตามสถานภาพการทำงานและภาค

สถานภาพการทำงาน/ภาค	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
ลูกจ้างเอกชน	50.6	38.5	25.0	34.6
ลูกจ้างรัฐบาล	9.5	5.4	4.2	12.2
นายจ้าง	2.6	2.6	0.9	4.9
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	19.4	21.2	26.3	21.0
ช่วยธุรกิจครัวเรือน	15.3	30.7	43.5	25.9
ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	2.5	1.6	0.2	1.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	567	626	1267	205

สรุปและอภิปรายผล

ในช่วงปี พ.ศ.2539-2541 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของวิกฤตเศรษฐกิจ โดยมีกรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด สิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้นคือ โรงงานอุตสาหกรรมและการบริการต่างๆ ได้ปิดตัวลงหลายแห่ง ผลที่ตามมาคือ มีแรงงานจำนวนมากถูกให้ออกจากงานโดยไม่สมัครใจ เมื่อไม่มีงานทำก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเมืองได้ ดังนั้นจึงย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร จากผลการศึกษานี้พบว่า ภาคและจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นถิ่นปลายทางที่รับผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมากที่สุด ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงเวลาปกติที่ผ่านมา ที่พบว่าภาคกลางโดยเฉพาะจังหวัดปริมณฑลเป็นถิ่นปลายทางที่รับผู้ย้ายถิ่นมากที่สุด (สุธรรม นันทมงคลชัย, 2542) นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีอายุระหว่าง 20-29 ปี แต่งานแล้ว มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมีการย้ายถิ่นด้วยสาเหตุด้านการย้ายกลับบ้านมากที่สุด แสดงว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจนั้น ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานมีครอบครัวแล้ว และเป็นผู้ที่เดินทางเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร แต่เนื่องจากมีการศึกษาค่อนข้างต่ำ ดังนั้นจึงต้องทำงานในลักษณะที่ไม่มั่นคงมากนัก ต่อมาเมื่อเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจึงทำให้ถูกออกจากงานและมีผลให้ต้องย้ายถิ่นกลับบ้านเดิมของตนเอง

นอกจากลักษณะดังกล่าวการศึกษานี้ยังพบว่าแม้ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่จะมีงานทำในถิ่นปลายทาง แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานภาพการทำงานกลับพบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีสถานภาพการทำงานในลักษณะที่เป็นผู้ช่วยในธุรกิจครัวเรือน และลูกจ้างเอกชนมากที่สุด โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีแรงงานเข้าไปอยู่ในส่วนของการช่วยธุรกิจครัวเรือนสูงกว่าภาคอื่นๆ ปรากฏการณ์เช่นนี้อาจสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อกลับไปอยู่บ้านก็ไม่สามารถที่จะหางานทำได้ ดังนั้นจึงต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของการทำธุรกิจครัวเรือน ซึ่งอาจไม่เป็นที่พอใจของแรงงานย้ายถิ่น และครอบครัวมากนัก เพราะทำให้รายได้ของครอบครัวลดลง รวมทั้งเงินส่งกลับบ้านที่เคยได้รับก็จะไม่ได้รับอีก ปัญหาดังกล่าวนี้อาจนำไปสู่การเพิ่มความเสี่ยงของครอบครัวในการที่จะต่อสู้กับภาวะเศรษฐกิจ และนอกจากนั้นยังอาจส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวในด้านของการรักษาพยาบาล และการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าได้

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการศึกษานี้พบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีการย้ายถิ่นเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด และเป็นลักษณะของการย้ายถิ่นกลับบ้าน ดังนั้นรัฐควรมีการช่วยเหลือในเรื่องของโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการทำงานและการประกอบอาชีพที่เหมาะสม เพราะผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายกลับบ้านไปก็มักจะมีสถานะเป็นผู้ช่วยธุรกิจครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถ้าหากแรงงานกลุ่มนี้มีการประกอบอาชีพที่เหมาะสม และตรงกับความต้องการของตนเองก็จะไม่มีการย้ายถิ่นกลับเข้าสู่กรุงเทพมหานครอีก

2. การศึกษาครั้งนี้เป็นการเริ่มต้นที่จะอธิบายถึงผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจที่มีต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากกรุงเทพมหานครซึ่งก็สามารถอธิบายได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งในอนาคตควรที่จะมีการศึกษาเชิงลึกในประเด็นดังกล่าวนี้ โดยอาจจะเป็นการศึกษาเปรียบเทียบในระยะเริ่มต้นและระยะปลายของวิกฤตเศรษฐกิจ รวมทั้งมีการศึกษาถึงผลกระทบที่มีต่อครอบครัวอย่างชัดเจนด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เกษมสันต์ จินฉวาโส. (2531). การอพยพเข้ามาหางานทำของชาวชนบทในช่วงฝนแล้ง. กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- พ่ายพ พยอมยนต์. (2533). “นโยบายการย้ายถิ่นในประเทศไทย” รายงานการสัมมนา นโยบายการย้ายถิ่นในประเทศไทย. การสัมมนาเรื่องข้อมูลที่จำเป็น. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2540). รายงานการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ.2540. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ร.ส.พ.
- สุธรรม นันทมงคลชัย. (2542). การศึกษาการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครในช่วงปี 2518-2523 และปี 2528-2533. วิทยานิพนธ์ปริญญาประชากรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Chamrathirong, A. and Guest, P. (1992). **Urbanization, Migration and Development Area in Thailand.** Paper Presented at Workshop on Population Programs Policies : New Direction. Chiang Mai, September 7-12.